

„ВСИЧКО ЗАВИСИ ОТ УЧИТЕЛЯ“ – НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ ЗА УНИВЕРСИТЕТСКАТА ПОДГОТОВКА НА УЧИТЕЛИ ПО НЕМСКИ ЕЗИК В БЪЛГАРИЯ

Забине Брахман-Босе
Гьоте-институт България

Немският е един от най-изучаваните чужди езици в училищата в България. Както в общообразователните училища, така и в гимназиите с изучаване на чужди езици, немският език често се изучава като втори, а частично и като първи чужд език. Следователно необходимостта от учители по немски език е много голяма. В училищното образование в България обаче рязко намалява броят на учителите по чужди езици, особено на учителите по немски език. На голям брой учители по немски език им предстои да излязат в пенсия, а в същото време интересът на студентите към учителската професия намалява.

За да се противодейства на това развитие, трябва да се обърне внимание на две институционални области: университетската подготовка на учители по чужд език, както и училищната класна стая като място за действие на учителя.

Монографията „Visible Learning“ („Видимо обучение“) на Джон Хати, издадена през 2008 г., има особен принос за това изследванията върху езиковото обучение да се фокусират отново върху ролята на учителя с неговите професионални и преди всичко лични компетенции, които са от значение за успеха на обучението. Според това изследване не само предметно-специфичните и дидактическите знания и умения на учителя са от значение за качествено преподаване, но и личното отношение на учителя към преподаването, взаимодействието с учениците и способността за самоанализ.

Само ако съумеем да разгледаме компетенциите на учителя, предметно-специфичната му професионална подготовка и училищната класна стая в тяхната пряка взаимовръзка и да интегрираме в университетските учебни програми взаимодействието между научните изследвания и академичната подготовка с училищната практика, привлекателността на професията на учител по чужди езици може трайно да нарасне.

В момента шест университета в България подготвят студенти за учителската професия като част от програмата по немска филология: Софийският университет, Нов български университет и университетите в Пловдив, Велико Търново, Шумен и Благоевград. Докато през първите четири семестъра от програмата по немска филология делът на задължителните дисциплини в областите езикознание, литература и превод обикновено е равномерно разпределен, то в повечето случаи в петия семестър, т.е. във втората половина на бакалавърската програма, се избира специализация в една от посочените дисциплини и по този начин се прави избор за или против професията на учител по немски език. В България този етап от следването по немска филология несъмнено е особено критичен по отношение на привличането на нови учители по немски език. Особено с оглед на пазара на труда учителската професия изостава в сравнение с някои професионални области в икономиката, в които се търсят добри умения по немски език.

Студентите, които все пак избират педагогическото профилиране, могат да се възползват от новата наредба за обучение на учители по чужди езици, която влезе в сила през учебната 2017/2018 година, според която на този етап от висшето образование в учебната програма се отрежда по-голямо място на дидактико-методическия компонент, отколкото на други „класически“ елементи от образованието, като литература и превод. Действителният преподавателски стаж, т.е. стажът в училище, който дава възможност за натрупване на първоначален опит, се провежда едва в края на обучението като тримесечна подготвителна стажантска практика за преподавателска дейност.

Въпросът дали тази късна кариерна ориентация в рамките на висшето образование по чужди езици влияе, като цяло, отрицателно върху броя на новите учители по чужди езици в България, със сигурност е един от централните въпроси, които наред с общия статус на учителската професия трябва да бъдат включени в дебатите върху образователната политика.

В този контекст, по покана на Гьоте-институт България на 5 – 6.12.2018 г. общо 95 учители по немски език, преподаватели във висши учебни заведения и образователни дейци от България, Румъния, Гърция и Турция се срещнаха на специализирана конференция в София, за да обсъдят професионални модели за засилена практическа ориентация на подготовката на учители по немски език в своите страни.

От една страна, конференцията послужи за обмен на вече съществуващи формати на обучението на учители по немски език в България и съседните ѝ страни, от друга – бяха представени новаторски модели и беше обсъдено възможно сътрудничество. В два пленарни доклада и пет семинара беше разгледана университетската подготовка на учители по чужд език от

гледна точка на обучавани, студенти, учители, университетски преподаватели и обучители.

Конференцията започна с пленарен доклад на проф. Михаел К. Легутке (Университет Гисен), озаглавен „Подготовка на преподаватели по чужди езици и изследователско учене“, в който той, позовавайки се на резултатите от последни изследвания, обсъжда ключовите компетенции на учителите и тяхното влияние върху обучението по чужди езици. В рамките на втория пленарен доклад проф. Мария Грозева (Нов български университет) представи компонентите на държавните насоки за придобиване на професионална квалификация „учител“ в България и направи преглед на учебните програми за подготовка на учителите по чужди езици в българските университети.

Първият семинар беше посветен на програмата „Уча се да преподавам немски език“ – модулна програма на Гьоте-институт за професионална подготовка и следдипломна квалификация на учители по немски език. Проф. Михаел К. Легутке (Университет Гисен) и Забине Ротберг (Гьоте-институт) представиха отделните компоненти на Програмата и функцията на проекта за развитие на практически преподавателски умения – неразделна част от всеки модул на програмата „Уча се да преподавам немски език“.

Вторият семинар беше фокусиран върху ролята на наблюдението на урока и ролята на базовите учители при университетската подготовка на учители по немски език (Илиана Кикиду, Гьоте-институт – Атина). На този семинар участниците обсъдиха целите и оптималната продължителност на училищната практика, изграждането на уменията на бъдещите учители по немски език, квалификацията на базовите учители и мерките за траен успех на стажантските практики и квалификации.

Третият семинар се занима с развитие на уменията на учители по чужди езици и Европейската профилираща скала за учители по чужд език¹⁾ (ЕПС). Д-р Галя Матева и Мила Матева, които изиграха ключова роля в създаването на Европейската профилираща скала за учители по чужд език, представиха областите на приложение на ЕПС и целевите групи (преподаватели, обучители, мениджъри). Участниците в семинара имаха възможност да създадат свой собствен профил или профил на колега. Обсъдени бяха положителни аспекти и проблеми на приложението, както и добавянето на нови дескриптори, които по-добре отразяват уменията на учителите, които работят в различни контексти.

Четвъртият семинар беше посветен на стажантската практика като част от подготовката за учителската професия в Германия. Референтите д-р Даниела Ворек и Биргит Менцел от Хесенската академия за подготовка на учители представиха накратко германската система за подготовка на учители – от университета, през стажантската практика до първите години профе-

сионален опит. Участниците обсъдиха заедно кои импулси биха могли да се окажат полезни за обучението на учителите в България.

В петия семинар Даниел Кулеша – лектор на Германската служба за академичен обмен (DAAD) в Техническия университет в София, представи програмата „Dhoch 3“ (букв. „Немски на трета степен“). Тази модулна онлайн програма е насочена към преподавателите, които работят в сферата на подготовка на учители, както и към студентите, и обхваща областите дидактика/методика, приложна лингвистика и обучение по немски език за неспециалисти.

В резултат на експертните обсъждания в рамките на конференцията Гьоте-институт и неговите партньори биха искали да отправят следните препоръки към всички, които по някакъв начин са отговорни за вземането на решения относно образователната политика на България.

Препоръка 1: Практическа ориентация на обучението на учителите по немски език. Още на ранен етап от следването бъдещите учители по немски език трябва да бъдат подготвени за дидактическите и педагогическите предизвикателства. Чрез свързване на ориентирани към практиката модули от програмата „Уча се да преподавам немски език“ с интегрирана иновативна стажантска програма (практически семестър), провеждаща се в базовите училища, студентите ще имат възможност да придобият представа за училищната класна стая и да съчетаят теоретичните знания с практическия опит. Осмислянето на опита от стажантския семестър следва да е в пряка връзка с по-нататъшната университетска подготовка.

Препоръчително е университетите да разработят процедура за признаване на стажантската програма като компонент от учебната програма на бакалавърската степен по германистика.

Препоръка 2: Европейска профилираща скала за учители по чужди езици (ЕПС) и компетенции на учителите по чужди езици. Професионализъмът на учителите не се изгражда чрез натрупването на знания. Решаващ фактор е развитието на личността на учителя, който чрез своите умения може успешно да се справя с ежедневието на преподаването. Препоръчително е институциите, занимаващи се с професионалната подготовка на учители по чужди езици, да се опитат да развият всеобхватни компетенции в различните области на преподаването на чужди езици. Ключовите компетенции на учителите по езици са представени в Европейската профилираща скала (ЕПС). Този иновативен инструмент трябва да създаде основата за определяне целите на университетската подготовка, ориентирани към компетенциите и професията, и да подпомага професионалното развитие на учителите.

Препоръка 3: Адаптиране на учебните програми за обучение на учителите по немски език. Важна образователна цел за следващите няколко години е учителската професия да се превърне в привлекателна възможност

за кариерно развитие. Висококачественото чуждоезиково обучение се основава преди всичко на добре подготвени и квалифицирани учители. Затова подготовката на учители по чужди езици следва да се подчинява на принципите за компетентностно и професионално ориентиране. Препоръчително е придобиването на компетенции, както са описани в Европейската профилираща скала, да е основата за разработване на учебни програми за подготовка на учителите.

По възможност научното съдържание трябва от самото начало да се комбинира с дидактика на предмета и преподавателска практика, като насърчаването на способността за рефлексия и развиването на личностни компетенции трябва да се разглеждат като централни компоненти на концепцията за професионална подготовка. За да може преподаването да се усвои в контекста на взаимодействието между дидактическата теория, знанията, придобити чрез опит, придружаващото преподаване и рефлексията върху преподаването, е необходимо още на ниво учебна програма да се определят взаимодействието и сферите на работа на участниците в образованието (университети, Министерство на образованието, РУО, базови училища).

Съвременният курикулум за подготовка на учители по немски език трябва да позволява практическата ориентация да започва възможно най-рано.

Препоръка 4: Сътрудничество с университети и базови училища. За да се насърчи преподаването на чужди езици в българските училища, което да е ориентирано към обучаваните, дейностите в класната стая, уменията и комуникацията, се препоръчва иновативната и ориентирана към практиката програма „Уча се да преподавам немски език“ да бъде интегрирана в учебния курикулум в частта „Методика на чуждоезиковото обучение“.

Необходимо е създаването на структура, която да осигури взаимодействието между университета и училището, да разработва и придружава прилагането на менторски програми и да подкрепя и съпровожда навлизащите в професията в продължение на най-малко една година. Гьоте-институт може да се включи като експерт и консултант при създаването на програма за квалификация на базови учители и обучители. Гьоте-институт е културният институт на Федерална република Германия и работи в цял свят. Гьоте-институт насърчава изучаването на немски език в чужбина и подпомага международното културно сътрудничество. Като част от популяризирането на немския език в България, Гьоте-институт консултира националните образователни институции и предлага допълнителни обучения и широк спектър от услуги за български учители по немски език. С оглед на горните препоръки Гьоте-институт България предлага своето експертно мнение относно дидактико-методическата и практическата квалификация на бъдещите учители.

Програмата „Уча се да преподавам немски език“ на Гьоте-институт взе-

ма под внимание ежедневните дейности и предизвикателствата на учителя в класната стая. Модулната концепция позволява вече съществуващи компоненти от учебната програма за подготовка на учителите по немски език като обучение, насочено към уменията, граматика, лексика, фонетика и т.н., да бъдат интегрирани в ориентирана към практиката учебна програма. В допълнение Гьоте-институт разполага с национална мрежа от партньорски училища, в които бъдещите учители по немски език могат да придобият практически опит и да бъдат подготвени чрез стажантска програма за учителската професия.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. www.epg-project.eu

“TEACHER MATTERS!” – NEW PERSPECTIVES OF GERMAN TEACHER EDUCATION AT BULGARIAN UNIVERSITIES

✉ **Ms. Sabine Brachmann-Bosse**

Deputy Director and Head of Language Department

Goethe-Institut Bulgaria

Sofia, Bulgaria

E-mail: sabine.brachmann-bosse@goethe.de